

PROMOTIEREDE
Dr. S. L. MANSHOLT

**Rede uitgesproken in de Grote Kerk te Wageningen, door
Z.E. Minister S.L. Mansholt ter gelegenheid van
zijn ere-promotie tot Doctor in de Landbouwkunde
aan de Landbouwhogeschool, 9 oktober 1956.**

Mijne Heren Curatoren van deze Hogeschool,
 Dames en Heren Hoogleraren, Lectoren, Docenten en Stafleden,
 Dames en Heren Studenten en voorts Gij allen die deze plechtig-
 heid met Uw tegenwoordigheid vereert.

Zeer gewaardeerde toehoorders,

Het zij mij vergund op deze plaats en op dit ogenblik een woord van dank te spreken voor de hoge onderscheiding, die de Senaat van deze Hogeschool mij heeft willen toekennen. Gij hebt, Hooggeachte Promotor, een uiteenzetting willen geven van de overwegingen, die de Senaat ertoe hebben geleid mij de graad van Doctor Honoris Causa in de Landbouwkunde toe te kennen. Gij hebt mij daarmee zeer veel eer gedaan. Ik gevoel mij daaronder bezwaard, maar niettemin vervuld van blijdschap en dankbaarheid. Van blijdschap en dankbaarheid, omdat ik deze onderscheiding graag wil zien als een hulde, die wordt gebracht aan al diegenen, die mij in de achter ons liggende jaren van het herstel van onze landbouw hebben bijgestaan. Ik zou daarbij drie mannen willen noemen, die een bijzonder aandeel in dit herstel hebben gehad. Onze betreurde Louwes in de economische vraagstukken van het herstel, Smeding in de problemen van de kolonisatie in de nieuwe polders, Mesu in de technische problemen van het oude land. Alle drie zijn zij mij voorgegaan in het eredoctoraat van deze Hogeschool. Het vervult mij met trots thans in hun rij te mogen staan. En bezwaard voel ik mij omdat de problematiek van het herstel steeds meer is geworden tot een problematiek van vernieuwing, aan de oplossing waarvan wij al onze krachten moeten geven. Dat is iets wat niet is voltooid en waarvoor mij toch eigenlijk geen onderscheiding toekomt.

Daarom ook zou ik willen proberen enkele hoofdlijnen te trekken en de problematiek van de nederlandse landbouw te plaatsen tegen de achtergrond van het economische en sociale gebeuren in ons land en in de wereld, zoals dat zich naar mijn diepste overtuiging voltrekt.

Toen wij in 1945 als volksgemeenschap hongerend en verarmd uit de hel van oorlog en bezetting kwamen, was er vóór alles één doel: "produceren". Wij behoefden ons op dat ogenblik nog maar nauwelijks te bekommeren om "wat later zou geschieden". En datzelfde beeld treffen wij, wanneer men terugziet, in alle door de oorlog getroffen landen aan. Die situatie was, gedurende de oorlog, in de vrije wereld door velen voorzien. Terecht hebben de staatslieden en de economen in de oorlogsjaren, vooruitlopend op de schaarste aan voeding en kleding, die bij de bevrijding van zovele landen zou ontstaan, de productie aangemoedigd. Maar slechts weinigen hebben in die jaren voorzien dat productieverhoging alléén niet voldoende was en dat het doel van productieverhoging - dat is een verbeterde voedselvoorziening voor de wereldbevolking - veel verder gaande en veel dieper ingrijpende maatregelen nodig maakt.

Ik prijs mij gelukkig vandaag de onderscheiding te mogen ontvangen, die deze Hogeschool heeft willen toekennen aan een der zeer weinigen, die reeds in die eerste jaren na de oorlog dit vraagstuk aan de wereld heeft voorgehouden. Het is Lord Boyd Orr geweest, Doctor Honoris Causa van Wageningen, die als een der eersten het probleem van de wereld-landbouw en voedselvoorziening op lange termijn heeft willen aanvatten, en die de verdeling van de wereldproductie over de wereldbevolking als centraal vraagstuk heeft gesteld. Wij moeten op het ogenblik vaststellen dat de wereld gefaald heeft dit vraagstuk op te lossen.

Ik stel dus vast dat de landbouw in de komende jaren met twee hoofdproblemen zal worden geconfronteerd. Nationaal met verhoging van de arbeidsproductiviteit, omdat daardoor de integratie van de landbouw in de nationale gemeenschap moet worden verbeterd. Internationaal, en dat ontleen ik aan Boyd Orr, met een betere en rechtvaardiger verdeling van de wereldproductie over de wereldbevolking, omdat slechts daardoor een betere internationale integratie kan worden bereikt.

Deze beide vraagstukken, de noodzaak tot nationale en internationale integratie, zijn daarom de hoofdlijnen van mijn betoog. Dat is misschien een wat ongewoon gebruik van het begrip "integratie", maar toch voel ik mij in goed gezelschap. Myrdal, in zijn studie "Toward a more closely integrated free-world economy" interpreteert het begrip integratie niet alleen als een zuiver economisch proces, waarbij verschillende nationale economieën tot een nieuwe gemeenschappelijke economie samensmelten. Hij gebruikt het evenzeer om de situatie in elk der nationale volkshuishoudingen te beoordelen. Het begrip integratie beperkt zich voor hem niet tot de zuiver economische aspecten, maar het omvat ook de sociale kant. Zo wordt de mate van integratie, die in de nationale of internationale samenleving bestaat, bepaald door de mate waarin de voorwaarden zijn verwezenlijkt om aan ieder individu persoonlijk en aan elk der maatschappelijke groeperingen in economische of sociale zin "equality of opportunities, gelijkheid van kansen" te verlenen.

Economisch betekent dit beginsel der gelijkheid van kansen dat zoveel mogelijk de voorwaarden moeten worden geschapen voor een evenwichtige ontwikkeling van alle takken van productie, in nationale zowel als in internationale zin. Men zou het ook aldus kunnen stellen: zo lang in een land de aanwending van de productieve krachten in verschillende productierichtingen tot sterk uiteenlopende economische resultaten leidt, bestaan er helemmeringen. Zij staan een egalisatie van die resultaten en dus een evenwichtiger economische ontwikkeling in de weg. De economie van zulk een land is dan niet een geïntegreerd geheel. Concreet gesteld moge als voorbeeld worden genoemd dat in vele landen de economische rentabiliteit van de landbouw permanent achterblijft bij die van een aantal industriële bedrijfstakken.

Sociaal betekent aanvaarding van het beginsel waarover wij zojuist spraken, dat evenzeer moet worden gestreefd naar het slechten van barrières in de sociale sfeer. Want zonder dit laatste is de integratie in de economische sfeer onmogelijk.

Sociale integratie houdt in het bevorderen van de sociale mobiliteit. En niet alleen van de z.g. verticale mobiliteit, maar ook van die tussen de verschillende takken van productie en tussen de verschillende gebieden. Sociale integratie betekent ook het bestrijden en doorbreken van de oorzaken voor wantrouwen tussen de verschillende maatschappelijke groeperingen. Waar, om welke redenen dan ook, de sociale mobiliteit gering en het wantrouwen duidelijk aanwezig is, is de gemeenschap, sociaal gezien, weinig geïntegreerd. Wanneer wij dit aan de ervaring toetsen, dan springen een tweetal feiten naar voren:

integratie, zowel in economische als sociale zin en zowel in nationaal als in internationaal verband is een proces dat niet "vanzelf" plaats vindt, en

het bevorderen van integratie werkt stimulerend op de welvaart van de samenleving als totaliteit.

Ik zou hierop nog een ogenblik nader willen ingaan. Ik stelde dat integratie niet een proces is dat "vanzelf" plaats vindt. Wij weten dat de in de 19e eeuw zo verbreide politiek van staatsonthouding op economisch en sociaal gebied er niet toe heeft geleid "equality of opportunities" te bevorderen. Het z.g. vrije spel van maatschappelijke krachten heeft in vele opzichten een omgekeerd effect gehad. Tegenover de vaak snelle ontwikkeling van sommige takken van productie stond het ontcrachten van andere delen der nationale economieën. De industriële revolutie in Engeland heeft desastreuze gevolgen gehad voor de engelse landbouw, waarvan de consequenties tot op onze dagen aanwezig zijn gebleven. Sociaal heeft het vrije spel der maatschappelijke krachten de tegenstelling tussen arm en rijk vergroot: tegenover een snelle toename van welvaart bij beperkte groepen stond een verpaupering van brede lagen der arbeidende bevolking.

Een duidelijke parallel met dit nu nationaal overwonnen 19e eeuwse verschijnsel treffen wij heden ten dage aan in internationaal verband. Het steeds groeiende welvaartsverschil tussen de hoog-ontwikkelde landen van de westelijke wereld en

de minder-ontwikkelde landen is het gevolg van het ontbreken van een op doeltreffende wijze gecoördineerde internationale politiek. Met reden mag dus worden gezegd dat een internationale politiek van non-interventie in de economische en sociale sfeer onverantwoord is en evenzeer tot het verleden dient te behoren als een nationale politiek van non-interventie in de sociale en economische sfeer al reeds tot het verleden behoort.

Het verschijnsel van een kleine groep van rijken en een grote massa zeer armen treft men in het algemeen aan in al die lager ontwikkelde landen waar een non-interventie-politiek van de overheid op sociaal en economisch gebied nog steeds bestaat.

Voor 1914 kende de wereld in hoge mate een vrij verkeer van kapitaal, goederen en diensten. In tegenstelling tot wat velen menen was dat niettemin géén geïntegreerde samenleving, nationaal noch internationaal. En nu is weliswaar, dank zij de vorderingen, gemaakt op sociaal en economisch gebied, in een aantal landen de nationale integratie belangrijk gevorderd, maar de wereld van vandaag is internationaal nog maar weinig geïntegreerd. Mijn eerste conclusie is dan ook dat een rechtvaardige welvaartsverdeling de integratie bevordert en stimuleert.

Een welvaartspolitiek, nationaal zowel als internationaal, betekent een begunstiging van de zwakkere sectoren om de daar potentieel aanwezige productieve krachten tot een nuttig gebruik te brengen. Dit behoeft geenszins te betekenen een benadeling van de relatief sterke sectoren, omdat een dergelijk beleid uiteindelijk resulteert in grote voordelen voor het geheel. Nationaal is deze politiek slechts mogelijk wanneer een volk in voldoende mate bereid is gemeenschappelijke verantwoordelijkheden te aanvaarden. En dit nationale saamhorigheidsgevoel is weer afhankelijk van de mate waarin de gemeenschap sociaal geïntegreerd is. Waar dit laatste onvoldoende is gelukt wil ook een krachtige ingreep van de overheid ten gunste van een evenwichtiger economische ontwikkeling niet goed slagen.

Wat betekent dit nu voor de plaats die de landbouw in het kader van de nationale samenleving moet innemen?

De landbouw staat voor de noodzaak een met de andere takken van productie vergelijkbare economische prestatie te leveren aan de gemeenschap. Daarbij heeft de landbouw, evenals andere takken van productie, recht op bijstand van de gemeenschap, en wel in het bijzonder ten aanzien van die vraagstukken, welke de werkers in de landbouw individueel of in gezamenlijk verband niet of nog niet eigener beweging aankunnen. Als voorbeeld moge worden genoemd de structurele aanpassing door cultuurtechnische werken, onderzoek en voorlichting.

In de achter ons liggende jaren heeft de gemeenschap deze bijdrage ook geleverd. En natuurlijk was daarbij de betekenis van de landbouw voor de voedselvoorziening een niet te verwaarlozen factor.

In de jaren, die voor ons liggen zal de gemeenschap meer en meer van de landbouw vragen waarborgen te geven dat de offers, die de gemeenschap voor de landbouw brengen moet, en ook brengen zal, verantwoord zijn. De landbouw mag geen bodemloze put, geen vat der Danaïden zijn. Dat kan en zal de gemeenschap niet aangaan.

Maar die waarborgen, waarvan ik zoeven sprak, kan de landbouw niet geven wanneer hij de beloning voor zijn productieve arbeid niet verzekerd weet op een voor hem redelijk niveau. Men zal mij willen toegeven dat het handhaven van redelijke prijzen niet slechts een belang is van de landbouw zelf. Het is ook een sociaal belang: in het bijzonder voor de bevolking en zijn voedselvoorziening.

Het is van belang voor de loonpolitiek en voor een stabiele economische ontwikkeling in het algemeen. De stabilisatie van dit prijsniveau kan slechts door interventie van de gemeenschap worden bereikt. Het mag de structurele aanpassing niet belemmeren en moet ernstige fluctuaties op korte termijn weten te voorkomen.

Ook deze interventie - de steun aan de stabiliteit van het agrarische prijsniveau, aan het redelijk inkomen voor boeren en

arbeiders - dient de gemeenschap te geven in het besef van de noodzaak tot structurele aanpassing van de landbouw. Om het anders te zeggen: primair moet de hulp van de gemeenschap voor de structurele aanpassing zijn, terwijl de hulp ten behoeve van het handhaven van een redelijk inkomen voor boeren en arbeiders complementair is.

Uiteraard wordt de verhouding tussen de hulp, die aan de landbouw door de gemeenschap kan worden verleend voor de structurele aanpassing en voor de handhaving van een zeker prijsniveau mede bepaald door de algemene economische situatie. Niettemin is de beantwoording van de vraag naar de mate waarin deze hulp mag worden verleend tevens bepalend voor de beantwoording van de vraag in welke mate de gemeenschap sociaal en economisch is geïntegreerd.

De tweede hoofdlijn van mijn betoog is de noodzaak tot internationale integratie. Daarom zou ik, zeer gewaardeerde toehoorders, nu nog enkele gedachten willen opperen over de vraagstukken van de landbouw in Europa en in wereldverband. Ik doe dat des te liever op deze plaats omdat de Landbouwhogeschool zich in de afgelopen jaren meer en meer heeft ontwikkeld tot een internationaal wetenschappelijk centrum van betekenis, zowel in Europa als in wijder verband. Wijd zijn de vensters van de Nederlandse landbouwwetenschap opengezet op de wereld.

Het is niet meer voor bestrijding vatbaar dat in Europees verband het tot stand brengen van een geïntegreerde gemeenschap een welvaartverhogend effect zal hebben op de binnen die gemeenschap levende volken. Het is evenmin voor bestrijding vatbaar dat in het bijzonder in de agrarische sfeer dit proces van lange duur zal zijn en dat het een evolutie in het denken, het leren aanvaarden van offers, van andere omstandigheden en van het doorbreken van tradities, vooronderstelt.

Indien de landbouw, terecht, zijn eisen ten aanzien van de integratie in de nationale gemeenschap stelt, moet hij ook bereid zijn in het huidige stadium der politieke ontwikkeling zich gereed te maken voor zijn positie in het Europees verband.

De landbouw mag zich daarbij niet laten afschrikken door de vrees niet in finesses te zullen weten hoe de agrarische positie van de nationale gemeenschap in een wijder Europees verband zal zijn. De belangen waarom het voor ons land in het huidige stadium der geschiedenis gaat, eisen van een ieder van ons begrip voor de catastrofale situatie waarin Europa zal geraken, tenzij het de politieke daad van zijn economische en sociale eenwording durft te stellen.

De industriële integratie gaat langzaam maar zeker door. Zou zij er komen zonder de landbouw, dan zal dit het tot standkomen van een Europese gemeenschap betekenen die ernstige gevaren inhoudt voor de positie van de landbouw in elk van de deelnemende landen. Zo min als de industriële ontwikkeling binnen onze eigen gemeenschap de landbouw onberoerd heeft gelaten zo min zal de tot standkoming van de Europese gemeenschap hem onberoerd laten. Dit, zeer gewaardeerde toehoorders, is het motief geweest dat mij in 1950 heeft gedreven tot het internationaal aanhangig maken van het probleem van de Europese landbouwintegratie. Dit motief geldt nu nog even sterk.

Vaak wordt de verzuchting geslaakt dat deze sociale en economische integratie van Europa onmogelijk is door de moeilijkheden, die de zo ingewikkelde materie meebrengt. Erkend wordt dan wel dat integratie van de landbouw noodzakelijk is en zowel voor de nationale als de internationale gemeenschap vooruitgang meebrengt. Maar deze erkenning wordt belangrijk verzwakt door het opwerpen van bezwaren, die dikwijls geïnspireerd zijn door een zekere behoudendheid en vrees voor vernieuwing, die het nationale kader te buiten gaat. Adlai Stevenson heeft eens gezegd - het was in 1952 in een radio-rede ter gelegenheid van de dag der Verenigde Naties: 'Vooruitgang is datgene wat geschiedt wanneer het onmogelijke buigt voor het noodzakelijke'. De integratie van Europa - ook die van de landbouw in Europa - is een noodzakelijkheid waarvoor datgene wat velen als onmogelijk beschouwen, zal moeten buigen. Dat kan alleen indien de landbouwwetenschap en haar beoefenaren deze vraagstukken met open ogen tegemoet treden

en duidelijk het verband aan de orde weten te stellen tussen de landbouwvraagstukken en de totaliteit van de sociale en economische problemen van de Europese eenwording.

Slaan wij de blik buiten Europa's grenzen en confronteren wij de landbouw met het grote vraagstuk, dat de wereld beheerst, dan blijkt dat de kloof die de westelijke wereld scheidt van de jonge, lagerontwikkelde landen nog steeds wijder wordt. Weliswaar bestaat er een geleidelijke tendenz tot productieverhoging, maar het doel daarvan, een beter en rechtvaardiger voedselvoorziening van de wereldbevolking, is niet bereikt. Daartoe is een reeks van politieke en economische maatregelen nodig, die een welvaartsoverdracht door het Westen moeten bewerkstelligen. Slechts op deze wijze zal een ontwikkeling van de infrastructuur van die landen mogelijk zijn. Slechts door hen te helpen de daarvoor nodige investeringen te financieren kan een basis voor een geleidelijke stijging van het welvaartsniveau worden geschapen.

Aan dit vraagstuk nu, zou ik ten slotte de taak van de Landbouwhogeschool willen toetsen.

Het doel van het hoger landbouwonderwijs, is de overdracht van intellectuele waarden aan hen, die hier komen studeren. Meer en meer heeft de hogeschool zich in de afgelopen jaren gericht op een vernieuwing van de tropische studierichtingen enerzijds en op de instelling van studierichtingen anderzijds, die de mens in het agrarische milieu tot hun object kiezen. Dat is een wijs besluit.

Dikwijls treft mij het pessimisme van zovelen, die zich verdiepen in de verhouding tussen Europa en de jonge, zelfstandig geworden landen van Azië en Afrika. Ik geloof dat hier toch eigenlijk sprake is van een zeker gemis aan inzicht in de betekenis van de invloed, die het Westen op de wereld buiten Europa heeft gehad en ook in de toekomst behouden zal.

De uitzonderlijke betekenis van Europa in de ontwikkeling van het wereldbeeld is het doorbreken van het isolement, waarin de niet-Europese beschavingen - China, India, de Islam - leefden.

Dat heeft geleid tot een overdracht van intellectuele waarden op de gebieden van politiek, godsdienst, wetenschap en technologie, die zijn parallel in de wereldgeschiedenis niet vindt. De invloed daarvan wordt ook niet aangetast door de achteruitgang van de politieke betekenis van Europa in de wereld.

Deze overdracht van intellectuele waarden werd door de filosofen, economen en politici van de 19e eeuw beschouwd als het middel bij uitstek ter bevordering van vooruitgang en wereldvrede. Het odium van imperialisme en koloniale exploitatie is er eerst in de 20e eeuw op komen te rusten. Maar dat doet in dit verband weinig ter zake.

En naast de beïnvloeding door het Westen, is er de belangstelling van het Westen voor zovele aspecten der niet-westerse beschavingen. Men denke, om een voorbeeld te noemen, aan de Aziatische en Arabische studiën. Er is een duidelijke wisselwerking, die het zelfbewustzijn der niet-westerse wereld heeft gestimuleerd en daardoor ook aan het nationalisme van die landen een nieuwe inhoud en betekenis heeft gegeven. Zo zijn de triomfen van het hedendaagse oosterse nationalisme het resultaat van de overdracht van westerse intellectuele waarden, toegepast door de eigen intelligentia van deze landen. Dat waren, vooral in India en het Midden-Oosten, veeleer juristen, journalisten en leraren dan medici, ingenieurs en economen. Vooral deze laatste categorieën ontbreken nog.

De nieuwe situatie in Azië en Afrika is het werk van diegenen, die zijn opgevoed in en beïnvloed door het Westen. De leiders dier landen - hoogleraren, journalisten, economen en politici - hebben meer gemeen met het Westen dan met de priesters, prinsen en boeren, die de vertegenwoordigers waren der oude cultuurvormen van vóór het intensieve contact met het Westen. Zowel op het gebied van opvoeding en onderwijs als op de terreinen van ontwikkelingstechniek, agrarisch en industrieel, zien de volken van Azië en Afrika uit naar het Westen.

Dat geldt zowel voor de praktische hulpverlening op het technische en economische vlak als voor de toepassing van wetenschap-

pelijke beginselen. Maar hun nationalisme is gebaseerd op een ten dele emotionele anti-koloniale en anti-westerse ideologie, die hen uiterst wantrouwend doet staan ten opzichte van vermeende of werkelijke westerse politieke invloed.

In het huidige stadium, nu de overdracht van intellectuele waarden gepaard moet gaan met een overdracht van welvaart, scheidt dat politiek vaak gevoelige problemen. Dat vergt van het Westen een maximum aan begrip, inzicht en tolerantie.

Voor een hogeschool als de onze is dit alles van zeer grote betekenis. Zij kan de politieke en economische vraagstukken van de wereldlandbouw niet oplossen. Wat zij wel kan en moet, is het leveren van een bijdrage tot de bestudering van deze problemen. Daardoor draagt zij bij tot de overdracht van intellectuele waarden en dus tot de agrarische ontwikkeling der niet-Europese landen. Zij dient daarmee niet slechts deze landen, de landbouwwetenschap en zichzelf. Zij dient daarmee ook het bepalen van de plaats, die Nederland in de wereld van vandaag kan innemen.

Ik heb gezegd.